

Події які відбуваються у 2013 р. є очевидним фактом впливу політичної модернізації на країни колишнього союзу. Кожна з пострадянських нових незалежних держав постала перед складними проблемами, висунутими модернізацією та глобалізацією. Міжнародні організації та експерти радять їм зберігати спокій і продовжувати застосовувати комплекс заходів з ліберально-демократичного і ринкового реформування. Але результати реалізації подібних порад у кожній для цих держав дуже відрізняються. В якійсь мірі можна очікувати, що процес значною мірою стихійного розвитку ринкових відносин, потреби відтворення капіталу, структурна перебудова економіки, втягнення тієї чи іншої країни до світового господарства сприятимуть її прогресу в суспільно-політичному житті. Однак це не може відбутися автоматично.

1. Штомпка П. Социология социальных изменений / Штомпка П. – М., – 1996. – С. 153. 2. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Хантингтон С. – М.: АСТ МОСКВА, 2006. – С.187-188. 3. Трансформація політичних структур у країнах СНД і Балтії // Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку. – К., 2005. – С. 56. 4. Алексеев В.В. Гибель Советского Союза в контексте истории социализма / В.В. Алексеев, С. А. Нефедов // Общественные науки и современность. – 2002. – № 6. – С. 122-123. 5. Казанцев А.А. Россия и постсоветское пространство / А.А. Казанцев, В.Н. Меркушев // Полис. – 2008. – № 2. – С. 91. 6. Микульский К. Постсоциалистическое общество: варианты развития / К. Микульский // МЭ и МО. – 2005. – № 12. – С. 84. 7. Рыскалиев Т.Х. Казахстан: опыт модернизации / Т.Х. Рыскалиев // Социс. – 2002. – № 5. – С. 35. 8. Дадаян Д. Непризнанные государства Закавказья: мифы и реалии / Д. Дадаян // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 11. – С. 155-156. 9. Орлова Т.В. Історія нових незалежних держав: Postsovieticum: навч. посіб. / Орлова Т.В. – К.: Знання, 2010. – С. 240.

УДК 323.305: 336.14

Т. Ю. ІВАНІНА

ГЕНДЕРНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті йдеться про гендерне бюджетування як стратегію впровадження гендерної рівності на прикладі країн світу. Зазначається, що гендерне бюджетування сприяє покращенню якості послуг для населення, підвищенню темпів економічного розвитку, ефективному використанню наявних ресурсів. Воно розглядається як один із підходів, який сприяє ефективному управлінню державними фінансами. Гендерне бюджетування є компонентом політичного процесу в світі. Ця технологія в поєднанні з іншими ініціативами може забезпечити виконання зобов'язань України щодо досягнення цілей гендерної рівності й впровадження гендерних аспектів у політичний процес.

Ключові слова: гендерний бюджет, політичний процес, державний бюджет, гендерний аналіз.

Иванина Т.Ю. Гендерное бюджетирование как инструмент гендерной политики

В статье идет речь о гендерном бюджетировании как стратегии внедрения гендерного равенства во многих странах мира. Анализируется опыт этих стран, который подтверждает, что гендерное бюджетирование способствует улучшению качества услуг для населения, повышению темпов экономического развития, эффективно-

© ІВАНІНА Тетяна Юріївна – здобувач кафедри політології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

му использованию имеющихся ресурсов. Оно рассматривается как один из подходов, который содействует эффективному управлению государственными финансами. Гендерное бюджетирование является компонентом политического процесса в мире. Эта технология в сочетании с другими инициативами, может обеспечить выполнение обязательств Украины по достижению целей гендерного равенства и внедрению гендерных аспектов в государственную политику.

Ключевые слова: гендерный бюджет, политический процесс, государственный бюджет гендерный анализ.

Ivanina Tetyana. Gender budgeting as a tool for gender mainstreaming

This article covers international gender budgeting practices as a strategy for gender integration. Analyzed good practices provide evidence base for gender budgeting to be a tool for improving people's living conditions, increasing of economic development and effective use of countries resources. Gender budgeting is considered as one of the approaches that helps effectively manage state finances. Gender budgeting is a component of global good governance. This technology in combination with other initiatives may ensure implementation of Ukraine's commitments on achieving gender equality goals as well as mainstream gender state policy.

Key words: gender budget, political process, state budget, gender analysis.

Досягнення цілей гендерної рівності – це одне з зобов'язань, яке взяла на себе Україна, підписавши «Декларацію тисячоліття ООН» у 2000 р. Проте політичні заяви по її досягненню на практиці не завжди підкріплені розподілом бюджетних коштів. Бюджет – один із найважливіших офіційних документів держави, що відображає пріоритетні завдання уряду. Завдяки гендерному підходу у бюджетуванні, бюджетні кошти розподіляються більш ефективно як із соціального, так і з економічного погляду. Саме тому останніми роками цей інструмент привертає все більшу увагу науковців, державних і громадських інституцій.

Наукові та методичні праці з питань гендерного бюджетування – доволі нове явище в суспільно-політичній літературі. З кінця 1990-х рр. у результаті реалізації широкого ряду гендерних бюджетних ініціатив у Європі, наявна теоретична і практична база з даної тематики. До проблеми гендерного бюджетування зверталися такі зарубіжні науковці, як Д. Бадлендер¹, Е. Віллагомес², Д. Ельсон³, Ш. Квінн⁴, Е. Клатцер⁵, Р. Шарп⁶ та ін. У вітчизняній науці цю тему висвітлювали українські дослідниці С. Гаращенко⁷, О. Кисельова⁸, Л. Лобанова⁹, О. Романюк¹⁰ та ін. Актуальність тематики в світі та брак вітчизняних досліджень, зумовлюють увагу до теоретичного осмислення і практичного застосування гендерного бюджетування на теренах України.

Гендерне бюджетування являє собою підхід, орієнтований на інтереси жінок і чоловіків у процесі формування і виконання державного бюджету. Цей підхід доповнює інші процеси з реформування та вдосконалення бюджетної сфери, здійснювані урядами не тільки багатьох країн Європи, а й інших держав світу¹¹. Гендерне бюджетування – це діяльність щодо забезпечення відповідності державних бюджетів, а також політик та програм, що лежать у їх основі, інтересів та потреб осіб, які належать до різних соціальних груп. Термін «гендерний бюджет» означає бюджет, який складений із урахуванням потреб та інтересів, що відображають соціостатеву структуру суспільства. Однак, гендерні бюджети не є окремими бюджетами для жінок і чоловіків. Це засіб інтегрування гендерних аспектів у державну політику та бюджети різних управлінь, відділів та закладів¹².

Вперше принцип гендерного бюджетування був застосований у вигляді «жіночого бюджету» в Австралії в 1984 р. І з того часу він втілюється як одна із стратегій досягнення гендерної рівності в цілому ряді країн. Через десять років за да-

ними Секретаріату Співдружності націй (колишня Британська Співдружність націй) понад 40 країн світу застосували стратегію гендерного бюджетування в тій чи іншій мірі¹³.

Офіційне визнання стратегія гендерного бюджетування отримала в Європейському Союзі у 2001 р. Надалі гендерне планування бюджету стало актуальною темою активного політичного дискурсу та політичної дії в багатьох країнах, міжнародних організаціях та органах міждержавних об'єднань, зокрема, в Раді Європи, Європейському Парламенті та Раді Міністрів Північних країн¹⁴. Так, уже у 2010 р. ЮНІФЕМ звітує про те, що понад 90 країн світу впроваджують різні гендерні бюджетні ініціативи (ГБІ), які охоплюють громадянське суспільство, уряди і міжнародні організації¹⁵. Свідомством масштабності такої роботи в Європі може служити приклад Європейської мережі з гендерного бюджету, до складу якої входить 100 членів з 25 країн. Досвід цих країн доводить, що гендерне бюджетування сприяє покращенню якості послуг для населення, спрямуванню бюджетних витрат на конкретного споживача, підвищенню темпів економічного розвитку територій, ефективному використанню наявних ресурсів. Починаючи з 2000 р. до країн, що впроваджують ГБІ, приєдналися держави – нові члени ЄС і окремі країни СНД. У таблиці 1 поданий список країн, що здійснювали різноманітні гендерні бюджетні ініціативи (станом на кінець 2012 р.)

На практиці багато країн реалізують гендерні бюджети в якості пілотних проектів. Зокрема, про це наголошує Р. Шарп у заключній доповіді наради групи експертів із фінансування гендерної рівності і розширення прав і можливостей жінок ООН, що відбулась у м. Осло 4-7 вересня 2007 р.¹⁷ У окремих країнах такі проекти досягли значних успіхів. Наприклад, в Австрії, Бельгії, Великобританії, Іспанії були прийняті закони, які сприяли досягненню гендерної рівності через бюджетний процес та впровадженню гендерного бюджетування на державному рівні. У кожній країні характер гендерних бюджетних ініціатив визначається національними та регіональними чинниками, економічним розвитком, але мета гендерного бюджету – зробити гендерний підхід одним із базових принципів у політиці й економіці.

У результаті реалізації низки гендерних бюджетних ініціатив у різних країнах світу вдалося сформуванню серйозну теоретичну і практичну базу. Так, починаючи з 1995 р. Секретаріатом британської Співдружності націй, рядом агентств системи ООН, під керівництвом ЮНІФЕМ (зараз – структура Організації Об'єднаних Націй з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок «ООН Жінки»), включаючи Програму розвитку ООН (ПРООН), Міжнародну організацію праці (МОП) і Європейську економічну комісію ООН (ЄЕК ООН) розробили багато інструментів та методологій, спрямованих на впровадження цієї стратегії з метою сприяння дотриманню прав людини, забезпеченню соціальної інтеграції та рівності. У 2009 р. Рада Європи доручила розробити посібник з практичного застосування гендерного бюджетування, який став широко застосовуватись в багатьох країнах¹⁸. Крім того, до реалізації різних гендерних бюджетних ініціатив долучаються різні суб'єкти політики (уряд, парламентарі, неурядові організації). Все це зумовлено різноманітністю гендерних бюджетних ініціатив, що залежить від політичного рівня їх впровадження, ступеня охоплення конкретних проблем та напрямків і бюджетного етапу, на якому вони здійснюються. А, отже, вони можуть приймати різні форми. ГБІ можуть бути спрямовані на збільшення чи перерозподіл бюджетних асигнувань, поліпшення якості ресурсів, перерозподіл ресурсів, зміну типу і якості державної політики й програм.

Таблиця 1.

Країни, які здійснили гендерні бюджетні ініціативи (на 2012 р.)

(Даний список складено автором за матеріалами посібника Секретаріату Британської Співдружності¹⁶ та авт.).

Ботсвана	Барбадос	Афганістан	Австрія	Австралія	Азербайджан
Єгипет	Беліз	Бангладеш	Албанія	Вануату	Вірменія
Замбія	Болівія	В'єтнам	Бельгія	Маршаллові	Грузія
Зімбабве	Бразилія	Ізраїль	Болгарія	острови	Казахстан
Кенія	Еквадор	Індія	Боснія і Гер-	Папуа-Нова	Киргизстан
Маврикій	Канада	Індонезія	цеговина	Гвінея	Молдова
Малаві	Мексика	Камбоджа	Данія	Самоа	Росія
Марокко	Перу	Китай	Естонія	Соломонові	Таджикистан
Мозамбік	Сальвадор	Лаос	Ірландія	Острови,	Туркменія
Намібія	Сент-Кітс і	Ліван	Іспанія	Тувалу	Узбекистан
Нігерія	Невіс	Малайзія	Італія	Фіджі	Україна
ПАР	Сполучені	Монголія	Латвія		
Руанда	Штати	Непал	Литва		
Свазіленд	Америци	Пакистан	Македонія		
Сенегал	Чилі	Республіка	Німеччина		
Танзанія		Корея	Норвегія		
Уганда		Таїланд	Польща		
		Туреччина	Сербія і Чор-		
		Філіппіни	ногорія		
		Шрі-Ланка	Сполучене		
		Японія	Королівство		
			Угорщина		
			Фінляндія		
			Франція		
			Хорватія		
			Швейцарія		
			Швеція		
			Шотландія		

Таким чином, гендерне бюджетування є «вершиною» всієї політичної стратегії врахування гендерної проблематики у публічній владі. Саме тому гендерне бюджетування часто характеризують як просто «якісне бюджетування»¹⁹. На практиці воно означає інтегрування гендерного підходу в бюджети різних управлінь, відділів та закладів. Політична воля, підзвітність, навчання підходам впровадження гендерної політики та наявність гендерно-деталізованих даних є передумовами гендерного планування бюджету. Такий підхід має потенціал об'єднати процес розробки політики з процесом формулювання бюджету. Крім того, ця технологія здатна об'єднати інформацію, яка традиційно відокремлена одна від одної, а саме інформацію про гендерну рівність і інформацію про державні фінанси.

Основні цілі впровадження гендерних бюджетних ініціатив це:

- розвиток системи оцінки політики, процесів ухвалення рішень і розподілу/використання ресурсів з урахуванням гендерного аспекту;
- сприяння розробці і впровадженню механізмів, що забезпечують облік гендерного аспекту при проведенні бюджетної політики і формуванні бюджетів;
- підвищення рівня участі всіх зацікавлених сторін в процесі розподілу ресурсів.

На практиці спроби вплинути на державні бюджетні асигнування на користь розвитку гендерної рівності зазвичай більш успішніші там, де є політична воля щодо дотримання рівності, і там, де ініціатори гендерних бюджетів мають прихильників в уряді чи в парламенті. Для запровадження цього інструменту на усіх рівнях необхідна розробка нормативно-правової бази, розробка вітчизняної методології гендерного бюджетування та системи показників гендерного аналізу бюджету. Та оскільки бюджетні рішення завжди є політичними, то найважливіше для гендерних бюджетів – формування політичної волі щодо інтегрування гендерної рівності в питання бюджетного управління.

Таким чином, враховуючи усі переваги технології гендерного бюджетування, цей компонент політичного процесу має бути предметом гендерного планування бюджету в Україні. Тим більше, що процес впровадження гендерних бюджетних ініціатив в Україні триває вже декілька років. Наразі досвід практичної реалізації ГБІ на місцевому рівні знаходиться на стадії узагальнення та оцінки і потребує додаткової дослідницької уваги у майбутньому.

1. *Бадлендер Д.* Гендерные бюджеты. Пособие для тренеров / Бадлендер Д. – Братислава: Программа развития ООН, 2005. – 141 с. 2. *Villagomez E.* Gender responsive Budgets: issues, good Practices and policy options. Regional Symposium on Mainstreaming Gender into Economic Policies, 2004. [Електронний ресурс] / E. Villagomez. – Режим доступу: <http://www.unecsc.org/oes/gender/documents/gender.2004.grb.pdf>. 3. *Elson D.* Gender Budget Initiative. Background Papers, London: Commonwealth Secretariat, 1999 [Електронний ресурс] / D. Elson – Режим доступу: http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/uploadedfiles/%7B8B49A28B-1451-4821-8F97-D07A4D9D0D36%7D%20Budget%20Initiative%20Background%20Papers.pdf 4. *Quinn S.* Gender Budgeting: Practical Implementation, Handbook, Directorate of Human Rights and Legal Affairs, Council of Europe, April 2009 [Електронний ресурс] / S. Quinn. – Режим доступу: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/CDEG\(2008\)15_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/CDEG(2008)15_en.pdf) 5. *Klatzer E.* The integration of Gender Budgeting in Performance-Based Budgeting. Paper presented at the conference Public Budgeting Responsible, 2008 [Електронний ресурс] / E. Klatzer. – Режим доступу: http://www.gender-budgets.org/index.php?option=com_joomdoc&task=document.download&path=resources/by-theme-issue/public-finance-management-system/the-integration-of-gender-budgeting-in-performance-based-budgeting&Itemid=566 6. *Sharp R.* Budgeting for equity: gender budget initiatives within a framework of performance oriented budgeting / R. Sharp. – N. Y. : United Nations Development Fund for Women (UNIFEM), 2003. – 86 p. 7. *Гаращенко С.В.* Гендерне бюджетування як складова політичних механізмів сприяння забезпеченню рівності жінок та чоловіків / С.В. Гаращенко // Наукові Записки НаУКМА. – Т. 82. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – С. 48-51. 8. *Кисельова О.* Гендерний бюджет в контексті підвищення ефективності офіційної допомоги з метою розвитку [Електронний ресурс] / Кисельова О. – Режим доступу: <http://lsi.net.ua/files/MinistryTrainingManual.pdf> 9. *Лобанова Л.* Гендерні стратегії сталого розвитку України / Лобанова Л. / за ред. Л. С. Лобанової. – К.: Фенікс, 2004. – 432 с. 10. *Романюк О.* Потенціал України та його реалізація. Аналітичний звіт Міжнародного центру перспективних досліджень / Романюк О. – К.: МЦПД, 2009. – 69 с. 11. *Sharp R.* Budgeting for Equity: Gender Budget Initiatives within a Framework of Performance Oriented Budgeting [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unifem.org/resources/item_detail.php?ProductID=3 12. *Лобанова Л.* Цит. праця. – С. – 432. 13. *Gender budgeting. Final report of the Group of specialists on gender budgeting (EG-S-GB) / Directorate General of Human Rights* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/EG-S-GB\(2004\)RAPFIN_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/EG-S-GB(2004)RAPFIN_en.pdf) 14. *Гаращенко С.* Гендерне бюджетування в Україні / Гаращенко С., Іваніна Т., Малиняк В. – К.: Фонд ім. Фрідріха Еберта,

2010. – С.32 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/07763.pdf>. **15.** *Evaluation Report UNIFEM'S work on Gender-Responsive Budgeting* (2009). – New-York, 2010. – С. 106. **16.** *Budlender D. and Hewitt G. Engendering Budgets: A Practitioners's Guide to Understanding and Implementing Gender Responsive Budgets*. – London: Commonwealth Secretariat, 2003.– С.114 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.thecommonwealth.org/shared_asp_files/uploadedfiles/%7BFBF59912-40C3-47A6-89C2-F3E5A0EA9B74%7D_Engendering%20Budgets%20final%20doc.pdf **17.** *Sharp R. Gender Responsive Budgets (GRB's) Have a Place in Financing Gender Equality and Women's Empowerment. Expert Group Meeting of United Nations Division for the Advancement of Women, Oslo, 4-7 September 2007* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/womenwatch/daw/> **18.** *Quinn Sheila. Gender budgeting: practical implementation. Handbook prepared by Directorate General of Human Rights and Legal Affairs* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/CDEG\(2008\)15_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/CDEG(2008)15_en.pdf). **19.** *Stotsky Janet G. Gender Budgeting* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2006/wp06232.pdf>

УДК 316.01: 316.47: 316.3

В. О. ВАРИНСЬКИЙ

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ П'ЄРА БУРДЬЄ

Розкрито сутність соціального капіталу за концепцією французького дослідника П'єра Бурдьє. Порівнюються підходи Бурдьє з концепціями інших дослідників соціального капіталу. Соціальний капітал характеризується як продуктом суспільного виробництва, матеріальних і класових практик, засіб досягнення групової солідарності.

Ключові слова: соціальний капітал, П. Бурдьє, соціальні зв'язки, конвертація капіталів.

Варинский В. А. Концепция социального капитала Пьера Бурдьё

Раскрыта сущность социального капитала, изложенная в концепции французского исследователя Пьера Бурдьё. Сравниваются подходы Бурдьё с концепциями других исследователей социального капитала. Социальный капитал характеризуется как продукт общественного производства, материальных и классовых практик, средство достижения групповой солидарности.

Ключевые слова: социальный капитал, П. Бурдьё, социальные связи, конвертация капиталов.

Varynskiy Vladyslav. Concept of social capital Pierre Bourdieu

The essence of social capital outlined in the concept of the french explorer Pierre Bourdieu. Bourdieu approaches are compared with the concepts of other researchers of social capital. Social capital is characterized as a product of social production, material and class practices, means of achieving group solidarity.

Key words: social capital, Pierre Bourdieu, social networks, conversion of capital.

Політологічний концепт соціального капіталу нині є одним із пріоритетних напрямків досліджень, позаяк цей феномен дозволяє виявити продуктивність ресурсу соціальних зв'язків, здатних виступати каталізатором ефективності еко-

© **ВАРИНСЬКИЙ Владислав Олексійович** – аспірант кафедри політичних наук Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського (м. Одеса)